

Nr 21.

Utlåtande i anledning av väckt motion om viss ändring av 5 kap. 15 § giftermålsbalken.

I en inom andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 287, vilken behandlats av första lagutskottet, ha fru *Gärde Widemar* och herr *von Friesen* hemställt, »att kap. 5 § 15 giftermålsbalken ändras på det sätt, att hustrun äger rätt att bestämma, huruvida hon efter vigseln skall bära sitt eget eller mannens släktnamn eller båda i förening».

I fråga om de skäl, motionärerna anfört till stöd för sitt yrkande, får utskottet hänvisa till motionen.

Gällande rätt.

Beträffande gift kvinnas släktnamn är i 5 kap. 15 § *giftermålsbalken* stadgat följande: »Hustrun erhåller med vigseln mannens släktnamn; dock må hon bära sitt eget och mannens namn i förening, om hon gör anmälan därom i den ordning Konungen bestämmer».

Enligt 1 § *förordningen den 5 december 1901 angående antagande av släktnamn* må anteckning i kyrkobok därom, att någon antagit nytt släktnamn, ske endast i vissa fall. Bland dessa upptages i författningsrummet, som erhållit sin gällande lydelse genom kungörelse den 11 oktober 1920, att hustru anmält sig bära sitt eget och mannens släktnamn i förening. I 7 § stadgas, att den, som är gift, må allenast i förening med maken göra anmälan, som avses i förordningen; dock att utan hinder härav hustru äger själv anmäla sig bära sitt eget och mannens släktnamn i förening.

Enligt *kyrkobokföringskungörelsen den 30 december 1946*, anvisningarna till församlingsboken kol. 2, skall i nämnda kolumn för hustru eller änka antecknas mannens efternamn och i kolumn 3 det efternamn hon burit såsom ogift, det sistnämnda föregånget av f (född). Har hon jämlikt 5 kap. 15 § *giftermålsbalken* anmält sig vilja bära sitt eget och mannens namn i förening, antecknas båda namnen i kolumn 2. Med bortseende från vissa här ovidkommande skiljaktigheter gälla motsvarande anvisningar till personalakten rum 2.

Historik.

Såsom motivering för bestämmelsen i 5 kap. 15 § *giftermålsbalken* anförde *lagberedningen* i sitt betänkande IV med förslag till *giftermålsbalk m. m.* följande:

Den personliga gemenskap mellan makarna, som äktenskapet medför, synes böra erhålla sitt uttryck däri, att bägge makarna hava samma släktnamn. Förevarande paragraf fastslår därför, i anslutning till härskande ordning icke blott i vårt land utan bland kulturfolken i allmänhet, den regeln, att hustrun med vigseln erhåller mannens släktnamn. Det förekommer dock numera emellanåt, att hustrun önskar i förening med mannens namn bära det namn hon hade såsom ogift. Hinder för en dylik anordning synes icke böra av lagen uppställas, och därför har jämväl upptagits ett stadgande om hustruns rätt i berörda hänseende. Hustru, som vill begagna sig av denna rätt, bör dock till förekommande av oreda i namnförhållandena vara pliktig att därom göra anmälan.

Vid 1920 års riksdag väcktes i anledning av propositionen nr 15 med förslag till ny giftermålsbalk m. m. en motion, nr 175 i första kammaren, i vilken yrkades att 5 kap. 15 § skulle utgå eller, om detta yrkande icke kunde bifallas, att paragrafen måtte omformas så, att den lämnade kvinnan frihet att vid äktenskapets avslutande bestämma, om hon skulle bära sitt eget eller mannens släktnamn.

Såsom motivering anförde motionären bland annat följande:

Den allmänna seden har visserligen blivit, att vid giftermål hustrun antager mannens namn. Men undantag förekomma. Och på den senaste tiden har i samband med de ökade möjligheter till självständig verksamhet, som öppnats för kvinnorna, ett nytt motiv för deras rätt att behålla sitt eget släktnamn även som gifta tillkommit. De kunna, innan de ingå äktenskap, ha skapat sig en ställning, som betecknas av deras namn: såsom affärsidkare, läkare, skådespelerskor, konstnärinnor, författarinnor o. s. v. Och då kan det för dem lätt medföra inte blott en del förvecklingar och obehag, utan även direkta förluster att nödgas byta namn. Måste ombyte till följd av omgifte ske mer än en gång, blir det desto olägligare. Den alternativa möjlighet, som regeringsförslaget anvisar: tillstånd att använda eget namn i förening med mannens, gör saken föga bättre. Dispensvägen är alltid otrevlig och besvärlig, och ett dubbelnamn — i och för sig ett litet oting — kan lika väl medföra oklarhet, missförstånd och misstag.

Att behålla det namn man en gång fått bör vara vars och ens, varje kvinnas liksom varje mans, rättighet. Det har så varit hittills och bör så förbli. All sannolikhet talar för att med kvinnornas utsträckta självförsörjning, med deras allt allmännare utövning av självständig verksamhet den värdigheten skall komma att kännas för många av dem allt mera behöfelig.

I sitt i anledning av lagförslaget avgivna utlåtande, nr 27, anförde första lagutskottet beträffande ifrågavarande lagrum bland annat följande:

Vad angår innehållet av bestämmelserna i denna paragraf, anser utskottet lika med lagberedningen, att den personliga gemenskap mellan makarna, som äktenskapet medför, bör erhålla sitt uttryck däri, att bägge makarna hava samma släktnamn. Den önskan att behålla sitt flicknamn, som stundom gör sig gällande hos hustrun, synes vara vederbörligt tillgodosedd genom tillåtelsen för henne att efter anmälan bära sitt och mannens namn i förening. Beträffande det av motionären påpekade särskilda intresset hos de kvinnor, vilka före giftermålet skapat sig en ställning såsom exempelvis affärsidkare, läkare, konstnärinnor eller författarinnor, att fortfarande bära

det namn oförändrat, under vilket de blivit kända, får utskottet påpeka, att förevarande paragraf endast stadgar om hustruns så att säga borgerliga namn och näppeligen hindrar henne att såsom konstnär eller författare fortfarande använda sitt flicknamn.

Utskottet kan därför icke tillstyrka bifall till någotdera av de i motionen gjorda yrkandena.

I en vid utlåtandet fogad reservation av en ledamot yrkades, att paragrafen måtte erhålla följande lydelse:

Hustrun erhåller med vigseln mannens släktnamn; dock må hon bära sitt eget eller sitt eget och mannens i förening, om hon gör anmälan därom i den ordning Konungen bestämmer.

Utskottets förslag segrade över reservationen, i första kammaren med 53 röster mot 51 och i andra kammaren med 88 röster mot 61.

I ett av professor Gösta Eberstein år 1921 avgivet betänkande med förslag till lag om släktnamn m. m. föreslogs sådan ändring av 5 kap. 15 § giftermålsbalken, att hustru skulle äga behålla det släktnamn, som tillkom henne före äktenskapet, om hon i utövning av yrke eller därmed jämförlig verksamhet gjort sig känd under namnet och gjorde ansökan därom på sätt i lagen om släktnamn stadgades.

Till motivering för detta förslag anförde Eberstein efter att ha återgivit den tidigare diskussionen i ämnet följande:

Det föreligger otvivelaktigt i vissa fall ett starkt intresse för hustrun att få behålla sitt eget släktnamn. För en konstnär eller en författare framträder väl icke detta krav med samma styrka som då det gäller t. ex. näringsidkare och läkare. Men även de förra kunna beredas väsentliga olägenheter genom att utestängas från möjligheten att behålla det gamla namnet. Visserligen bör det utan vidare stå dem öppet att alltjämt begagna detta såsom särskilt konstnärs- och författarnamn, men detta är icke tillfyllest i de fall, då vederbörandes intresse går ut på att i allt sitt framträdande få bära det namn, varunder hon gjort sig känd, och då hon på grund härav ställer sig avvisande mot utvägen att benämna sig på ett sätt i utövandet av sin konstnärliga verksamhet och på ett annat sätt i sitt borgerliga liv i övrigt. Det står icke heller väl tillsammans med principen om namnets enhet att, när personens eget intresse och individualiseringsintresset sammanfalla, ändock liksom tvinga fram användande av konstnärs- och författarnamn. Och gentemot en näringsidkare eller läkare låter det sig icke göra att upprätthålla kravet på en dylik uppdelning av personligheten i två sfärer, vilka knappast kunna begränsas mot varandra. Visserligen har lagstiftaren inom firmarätten, men blott undantagsvis och med tvekan, tolererat bärandet av tvenne namn, men det är långt härifrån och till att tvinga fram en dylik ordning. Så långt möjligt är bör i stället principen om namnets enhet upprätthållas. Att man likväl ställt sig avvisande mot kravet i fråga, torde bero på att man å ena sidan med rätta betraktat den för man och hustru rådande gemensamheten i släktnamn såsom en vinning av betydelse och å andra sidan fruktat, att ett medgivande att behålla flicknamnet skulle komma att begagnas i vidare

mån än vad behovet krävde och därigenom leda till att det gemensamma släktnamnet i praktiken bleve undantag i stället för regel. Dylika farhågor leda emellertid icke längre än till att såsom villkor för rätten att behålla flicknamnet uppställa, att ett verkligt behov härav ådagalägges, och såsom ett kriterium härpå bör gälla att hustrun i utövandet av yrke eller annan därmed jämförlig verksamhet såsom författare, konstnär, vetenskapsidkare, politiker etc. gjort sig känd under namnet. Samma skäl, som tala för att hustrun i dylika fall skall få behålla sitt flicknamn, kunna även åberopas för bibehållande av annat namn, som före äktenskapet tillkom henne.

Frågan om kvinnans rätt till släktnamn har även behandlats av *kvinnorätskommittén* i dess år 1938 avgivna betänkande angående gift kvinnas förvärvsarbete m. m. (SOU 1938: 47). I betänkandet anföres bland annat följande:

I firmalagen av år 1887 finnes en speciell bestämmelse, som missgynnar de gifta kvinnorna. För den händelse nämligen att *firmabeteckningen* innehåller hennes personnamn före giftermålet, kan en gift kvinna, om hon en tid upphört med firmans drivande, icke efter giftermålet återöppna den i samma namn utan måste använda makens familjenamn eller finna en helt ny beteckning. I dylika fall blir den i 1920 års äktenskapslag nyinförda bestämmelsen om att hustru skall antaga sin makes släktnamn till direkt ekonomisk skada. Då även i många andra fall — även om hustrun icke äger en inregistrerad firma — hennes eget familjenamn för henne utgör en tillgång, har en mot lagens mening stridande praxis uppstått, i det att hustrur i sådana fall ofta fortsätta att bära detta familjenamn.

Det har ovan omnämnts, att visst ekonomiskt avbräck vid drivande av egen rörelse kan vållas gifta kvinnor, vilka efter giftermålet önska återöppna förut i eget namn bedriven firma. Även utanför de kretsar, där dessa särskilda bestämmelser enligt firmalagen förbjuda gift kvinnas användande av sitt eget släktnamn, förefinnes ett önskemål, att behållandet av eget eller övertagandet av mannens släktnamn måtte göras öppet för makarnas fria val. De sakkunniga önska särskilt leda uppmärksamheten på att först i den nya äktenskapslagen av år 1920 formella hinder uppställdes för gifta kvinnor att använda sig av sitt familjenamn, vilket numera endast efter särskild anmälan får nyttjas i sammanbindning med mannens. Dittills hade frågan om hustruns namnbyte varit överlämnad till makarnas eget skön att avgöra, och längre tillbaka var det allmän sed, att hustrun bibehöll sitt familjenamn. Tillkomsten av denna nya bestämmelse i giftermålsbalken har väckt opposition från olika håll.

Det synes de sakkunniga önskvärt, att det, med hänsyn till gift kvinnas behöriga bedrivande av förvärvsverksamhet, även skall finnas en möjlighet för henne att behålla sitt eget släktnamn. Inom de fria yrkena har visserligen en praxis i denna riktning utbildat sig, men det kan knappast vara förenligt med en rationell rättsordning, att en dylik praxis icke skall vara godkänd av lagen. Ännu mera hindrande har den ovan anförda bestämmelsen i firmalagen visat sig vara, eftersom med »tillnamn» numera icke kan avses före äktenskapet buret släktnamn.

Då förekomsten av gifta kvinnors förvärvsverksamhet blir allt vanligare, torde lämpligheten av att under alla förhållanden upprätthålla kravet på

makarnas namngemenskap böra göras till föremål för en allmän omprövning. *De sakkunniga vilja därför framhålla önskvärdheten av att äktenskapens namnrättsliga förhållanden snarast upptagas till övervägande.*

Vid 1942 års riksdag hemställdes i två likalydande motioner, nr 142 i första kammaren och nr 152 i andra kammaren, att 5 kap. 15 § giftermålsbalken måtte ändras på det sätt, att hustrun erhöles rätt att bestämma, huruvida hon efter vigseln skulle bära sitt eget eller mannens släktnamn eller båda i förening.

I utlåtande nr 23 över motionerna anförde utskottet:

Såsom i motionerna framhålles, har under ett tidigare skede av vår rättsutveckling varit vanligt, att hustrun efter giftermålet behöll sitt släktnamn såsom ogift i oförändrad form. En senare utveckling av släktnamnsinstitutionen har emellertid bland annat tagit sig uttryck i det för makarna gemensamma släktnamnet såsom ett av de yttre tecknen på familjens enhet. Den genom nya giftermålsbalken lagfästa ordningen beträffande makars släktnamn innebär, att hustrun med vigseln erhåller mannens släktnamn men att hon efter anmälan äger använda sitt gamla släktnamn och mannens släktnamn i förening. Såsom av utskottets redogörelse framgår, voro vid lagbestämmelsens tillkomst år 1920 meningarna om dess lämplighet delade, och som skäl mot bestämmelsens införande framhölls särskilt att det för hustru, som före giftermålet skapat sig en ställning såsom t. ex. affärsidkare eller konstnärinna, kunde medföra allvarliga olägenheter, att hon icke finge behålla sitt gamla släktnamn i oförändrad form. Dessa farhågor synas hava besannats, och efter hand som det blivit vanligare att gift kvinna idkar förvärvsverksamhet hava olägenheter av makars namngemenskap allt mer framträtt. Möjligheten att använda det gamla släktnamnet i förening med mannens släktnamn har icke visat sig vara en ur praktisk synpunkt tillfredsställande lösning, och att ett behov av ändrade bestämmelser rörande äktenskapets namnrättsliga förhållanden föreligger bestyrkes därav, att inom de fria yrkena i icke obetydlig utsträckning uppkommit den från lagbestämmelsens avvikande praxis, att gift kvinna använder sitt gamla släktnamn. Då erfarenheterna rörande verkningar av 5 kap. 15 § giftermålsbalken synas giva vid handen, att de principiella fördelarna ur identifieringssynpunkt av namngemenskapen för makar icke uppväga nyss berörda nackdelar därav, anser utskottet, att den i motionerna framförda frågan om en uppmjukning av ifrågavarande lagbestämmelse bör göras till föremål för en utredning. Beträffande den närmare innebörden av en lagändring har inom utskottet ifrågasatts, huruvida möjligheten för hustru att använda dubbelnamn bör bibehållas, därest hustru medgives rätt att bära sitt eget i stället för mannens släktnamn. Utskottet har emellertid icke funnit skäl att närmare ingå på detta spörsmål, som vid den förordade utredningen torde komma att tagas under övervägande.

På grund av vad sålunda anförts hemställde utskottet, att riksdagen i anledning av förevarande motioner måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning av frågan om rätt för hustru att bära sitt eget i stället för mannens släktnamn samt för riksdagen framlägga det förslag, som därav kunde föranledas.

Utskottets hemställan avslogs, i första kammaren med 52 röster mot 45 och i andra kammaren med 82 röster mot 64.

I en inom andra kammaren vid 1943 års riksdag väckt motion, nr 201, hemställdes, att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla om utredning i fråga om rätt för hustru att bära sitt eget i stället för mannens släktnamn.

I utlåtande nr 9 över motionen erinrade utskottet om föregående års riksdagsbeslut i ämnet. Några nya skäl för bifall till utredningsyrkandet syntes utskottet icke ha anförts i motionen. Utskottet hemställde därför, att denna icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

I en reservation av sju ledamöter yrkades, att riksdagen i anledning av motionen måtte anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa den däri begärda utredningen.

Utskottets förslag bifölls av riksdagen, i första kammaren efter rösträkning med 69 röster mot 29 för reservationen.

I två likalydande motioner, nr 40 i första kammaren och nr 76 i andra kammaren, angående en allmän översyn av gällande äktenskapslagstiftning berördes vid 1947 års riksdag även förevarande fråga. En vidsträckt opinion reagerade enligt motionärerna numera mot bestämmelserna, att en svensk kvinna, när hon gifte sig, kunde förlora sitt namn.

Över motionerna inhämtades yttrande från bl. a. ärkebiskopen och häradshövdingeföreningen, vilka icke ansågo någon ändring vara påkallad på förevarande punkt, medan Fredrika-Bremer-förbundet och Yrkeskvinnors samarbetsförbund, vilka beretts tillfälle inkomma med yttrande, betonade vikten av en ändring i denna del.

Med bifall till utskottets hemställan i dess utlåtande nr 37 beslöt riksdagen avstyrka motionerna.

Yttranden.

Utskottet har i den ordning § 46 riksdagsordningen föreskriver inhämtat yttrande över motionen från statistiska centralbyrån. Därjämte har Yrkeskvinnors samarbetsförbund beretts tillfälle avgiva yttrande över densamma.

Statistiska centralbyrån har inhämtat yttranden från kyrkobokföringsinspektörerna G. Forkman, A. Qvarnström och A. Wihlborg, vilka bifogats centralbyråns utlåtande.

Yrkeskvinnors samarbetsförbund har hemställt om bifall till motionen, medan *statistiska centralbyrån* ansett sig icke kunna tillstyrka bifall till motionärernas hemställan, vilken synes ämbetsverket för vidsträckt.

Wihlborg har gjort vissa uttalanden rörande erfarenheterna av den nuvarande ordningen. Han anför därom:

Den år 1920 i den svenska lagen införda bestämmelsen, att gift kvinna efter särskild anmälan må bära sitt eget och mannens namn i förening, har

så långt min erfarenhet sträcker sig endast sällan kommit till användning. Någon egentlig olägenhet av dubbelnamn i de här avsedda fallen har jag icke kunnat förmärka. Det har huvudsakligen varit yrkeskvinnor, som på grund av firmaregistrering eller annan med yrkesutövningen sammanhängande omständighet önskat i förening med mannens namn bära det namn, som de hade såsom ogifta. I en del fall torde en sådan önskan hava varit uttryck för en strävan efter kvinnans likställighet med mannen också i släktnamnhänseende.

Rörande den namnrättsliga frågan har *statistiska centralbyrån* anfört:

Ordalagen i 5 kap. 15 § giftermålsbalken synas närmast giva vid handen, att hustru är ej blott berättigad utan även pliktig att bära mannens namn åtminstone i förening med sitt eget. Vissa uttalanden av lagberedningen synas också tyda på att detta varit avsett. Vad lagberedningen anfört vid 5 kap. 15 § giftermålsbalken är återgivet i motionen (se ovan). Vidare yttrade lagberedningen vid 1 § i sitt förslag till lag om barn i äktenskap, att svensk lagstiftning omfattat principen, att namnrätten, såvitt den vore beroende av familjerättsliga förhållanden, borde regleras i samband med dessa. Det samtidigt framlagda förslaget till giftermålsbalk stadgade ock i 5 kap. 15 §, vilket släktnamn hustrun skulle bära. Vid sådant förhållande borde genom ett stadgande i lagen om barn i äktenskap fastslås, att barn i äktenskap erhöle faderns namn. Det namnet vore barnet både berättigat och pliktigt att bära, såframt ej barnet sedermera erhöle annat släktnamn. Sådan namnändring inträdde utan vidare för kvinna, som inginge äktenskap, samt i regel för den, som adopterades. — Även första lagutskottet vid 1942 års riksdag synes i sitt i motionen citerade yttrande hava omfattat en dylik tolkning, då utskottet anför, att inom de fria yrkena i icke obetydlig utsträckning uppkommit den från lagbestämmelsen avvikande praxis, att gift kvinna använde sitt gamla släktnamn.

Denna praxis kan dock ej betraktas som lagstridig i den meningen att den innebär ett straffbart förfarande, något som givetvis ej heller påstått av lagutskottet. Genom att bestämmelsen om släktnamn införts i barnlagarna, adoptionslagen och giftermålsbalken har ett första steg tagits på vägen mot en reglering av namnrätten genom lag; men lagstiftningens fullbordan genom en lag om släktnamn, innehållande bland annat erforderliga straffbestämmelser, låter ännu efter mer än ett kvartssekel vänta på sig. Det föreligger sålunda en faktisk möjlighet att utan risk för påföljd använda ett annat namn än det rätta. Centralbyrån har från sin handläggning av ansökningar om godkännande av släktnamn erfarenhet av att sådant även i andra sammanhang än när det gäller hustrus flicknamn förekommer i ej ringa utsträckning — till och med att i handlingar av officiell natur, såsom i skolbetyg och värnpliktsböcker, understundom brukas ett annat namn än det som antecknats i kyrkoböckerna för vederbörande.

Efter att ha redogjort för vad som förekom i samband med behandlingen av 5 kap. 15 § giftermålsbalken vid 1920 års riksdag samt för det av Eberstein framlagda förslaget (se ovan) fortsätter centralbyrån:

Av det anförda torde framgå att det består ett visst samband mellan den nu väckta frågan om lagändring och frågan om den allmänna namnrättens blivande utformning genom lag. Här må ytterligare framhållas ett

par frågor, vilka synas förtjäna att bliva föremål för övervägande i detta sammanhang.

Den ännu bestående egendomligheten i vårt namnskick, att de vanligast förekommande efternamnen i individuella fall ej alltid hava karaktären av släktnamn utan utgöra personliga tillnamn, vilka växla från generation till generation, medför i praktiken svårigheter, sammanhängande med att 1901 års namnförordning, som bland annat stadgar hur den som saknar släktnamn må kunna antaga sådant namn, icke angiver, vilka som skola anses sakna släktnamn, ävensom med att det även av andra orsaker kan vara svårt att i det enskilda fallet avgöra, huruvida ett visst efternamn har karaktären av släktnamn eller icke. Administrativt är därför begreppet släktnamn mindre användbart, och detta kan förmodas vara en anledning till att kyrkobokföringskungörelsens bestämmelser om anteckning av de familjerättsliga namnförvärven i stället använda begreppet efternamn. Det råder på grund av dessa bestämmelser ingen tvekan om att för hustru skall antecknas mannens efternamn, även i det fall att detta icke är släktnamn och hustruns flicknamn har karaktär av släktnamn. Den civilrättsliga grunden härför är emellertid osäker. Av giftermålsbalkens bestämmelse, att hustrun med vigseln erhåller mannens *släktnamn*, följer åtminstone icke efter ordalydelsen, att hustrun i det berörda fallet genom giftermålet förlorar sitt släktnamn och förvärvar ett annat namn, som icke är släktnamn. Av lagberedningens ovan återgivna uttalande vid 1 § lagen om barn i äktenskap, att barn — med vilket ord uppenbarligen åsyftas släktskapsförhållandet, ej åldern — är skyldigt att bära faderns släktnamn, såframt ej barnet sedermera erhåller annat släktnamn, synes rentav kunna följa, att hustrun i nyssberörda fall skulle vara ej blott berättigad utan även pliktig att alltjämt bära sitt flicknamn. I det angivna fallet synes sålunda kunna föreligga ett administrativrättsligt namnförvärv, som ej motsvaras av ett civilrättsligt. Frågan om verkan härav leder över till den större, till den allmänna namnrätten hörande frågan, vilken betydelse det över huvud taget har med avseende å rätten och plikten att bära visst namn, att detta namn antecknats i kyrkobok.

Att mannens namn skall i kyrkobok antecknas för hustrun torde gälla även i fråga om äktenskap ingångna före år 1921, ehuru 5 kap. 15 § giftermålsbalken ej torde vara tillämplig i fråga om sådana äktenskap. Motionärerna hävda emellertid uppfattningen att sistnämnda bestämmelse innebär en brytning med tidigare svensk rätt, enligt vilken gift kvinna ägt att bruka sitt eget släktnamn även efter giftermålet. Det bör dock anmärkas, att lagberedningens förslag till giftermålsbalk vid 5 kap. 15 § innehåller följande uttalande: »I gällande svensk lag finnes icke någon uttrycklig bestämmelse om vilket släktnamn hustrun skall bära. Föreskriften i 9 kap. 1 § gällande giftermålsbalk, att hustrun följer mannens stånd och villkor, har emellertid ansetts medföra såväl rätt som plikt för hustrun att bära mannens släktnamn.»

Slutligen må, för den händelse gift kvinna tillåtes bibehålla sitt flicknamn, anmärkas, att i 11 § lagen om adoption (5 kap. 3 § föräldrabalken) torde böra angivas, vems släktnamn makars gemensamma adoptivbarn erhåller, om makarna bära olika namn, ävensom att den i § 7 sista stycket i 1901 års släktnamnsförordning angivna principen, att makar skola gemensamt göra anmälan eller ansökan om nytt släktnamn, synes böra modifieras för den händelse makarna bära olika namn.

I statistiska centralbyråns yttrande förekommer en sammanfattning av kyrkobokföringsinspektörernas yttranden. Såvitt nu är i fråga, är den av följande innehåll:

De tre kyrkobokföringsinspektörerna synas samtliga anse den ifrågasatta ändringen tekniskt genomförbar. *Wihlborg* avstyrker dock ur andra synpunkter bifall till förslaget, och *Forkman* anför, under hänvisning till föreliggande behov av en omarbetning av namnförordningen samt 1936 års uppborrdskommittés och folkbokföringskommitténs betänkanden, att det kunde synas lämpligt att upptaga motionsyrkandet i ett större sammanhang, avseende en omarbetning av de nu gällande bestämmelserna rörande antagande av släktnamn i allmänhet. I detta sammanhang må anmärkas, att *Wihlborg* finner en reform önskvärd, så att frånskild hustru, som återtager sitt släktnamn som ogift, tillåtes giva samma namn åt barnen, därest de stå under hennes vårdnad, dock endast med deras medgivande, såframt de fyllt 18 år. En dylik ansökan jämlikt 1901 års förordning hade åtminstone i flera fall avslagits, enär fadern vägrat sitt samtycke.

Den ena av de synpunkter, som *Wihlborg* anför mot bifall till motionen, har viss anknytning till spörsmål av namnrättslig natur; han anser det möjligt för hustru, som före giftermålet skapat sig en ställning såsom t. ex. affärsidkare, konstnärinna eller journalist, att även om hon personligen antager makens släktnamn bruka sitt ursprungliga namn såsom ett slags firmanamn, såsom pseudonym eller såsom signatur. Med hänsyn härtill anser han att något verkligt behov av lagändring icke föreligger. Huvudgrunden till avstyrkandet är emellertid en social-humanitär synpunkt. Han framhåller, med tanke på barnen i äktenskapet, det olämpliga i att makarna hava olika namn; frånsatt vissa undantagsfall kunde detta allmänligen giva anledning till misstanke om att barnen vore utomäktenskapliga. Kamraterna i skolan brukade icke försumma att låta dem veta detta. Prästerna hade en stark erfarenhet av vilka påfrestningar sådant kunde innebära för barnen. Det vore en allmän önskan och strävan att undvika allt sådant, som kunde giva antydning eller misstanke om att ett barn vore av utomäktenskaplig börd. Det i motionen framställda förslaget syntes därför böra bestämt avvisas.

Även *Forkman* har i sitt yttrande berört namngemenskapens betydelse med avseende å familjesamhörigheten. Han erinrar om att likadana yrkanden som det nu framställda tidigare avslagits med hänvisning till den personliga gemenskap mellan makarna som äktenskapet medförde. En uppluckring av känslan härför hade otvivelaktigt skett eller hölle på att ske i vissa kretsar. Därom vittnade bland annat en vissertigen icke allmän men dock märkbar tendens, att gift kvinna med åsidosättande av lagens bestämmelser använde sitt namn såsom ogift. Denna tendens vore att beklaga, om den vore ett uttryck för ett försvagande av känslan för familjesamhörighetens betydelse. Den kunde också komma att medföra en viss oreda i namnförhållandena inom samma familj. Om utvecklingen, såsom syntes sannolikt, komme att gå i den riktning som motionärerna föreslagit, bleve det av vikt att träffa anstalter för att en sådan ordning för hustruns släktnamn bleve vederbörligen antecknad i folkbokföringen.

Qvarnström framhåller, med hänvisning till ett i motionen citerat yttrande av 1942 års första lagutskott, att detta uttalande otvivelaktigt hade mycket fog för sig. Förekomsten av släktnamn, som i sig själva vore dubbel-

namn, kunde medföra, att hustru, som ville bära sitt eget och mannens namn i förening, finge ett ganska tungrott namn; från egen erfarenhet kunde han nämna ett sådant fall, där hustruns namn hade tre sammanställningsleder. Vidare torde sammanhanget mellan kvinnans ursprungliga släktnamn och detta såsom ett led i ett med mannens släktnamn förenat ej omedelbart stå klart.

Qvarnström framhåller emellertid vidare, att det i många fall torde bereda både hustru, som bure enbart sitt eget namn, och andra personer ävensom det allmänna betydande olägenheter, att hennes släktnamn ej markerade samhörigheten med mannen. Då dessutom det ojämförligt största antalet kvinnor torde önska bära mannens släktnamn, torde alljämt böra fordras särskild anmälan för att kvinnan skulle få bära sitt eget och mannens släktnamn i förening eller enbart sitt eget släktnamn.

Forkman förutsätter likaledes särskild anmälan för att hustrun skall äga behålla sitt eget släktnamn efter giftermålet. Han anför vidare att det syntes böra övervägas huruvida, sedan anmälan en gång skett, hustrun skulle äga rätt att åter bära mannens namn eller bådas i förening. Likaledes kunde det ifrågasättas, huruvida hustrun, om hon finge rätt att bruka sitt eget släktnamn, skulle bibehållas vid den rätt hon nu ägde att bruka sitt och mannens namn i förening. En möjlighet för gift kvinna att välja mellan tre namn — mannens, sitt eget eller bådas i förening — kunde medföra en besvärande oreda i namnförhållandena.

Forkman anför ytterligare, att det torde kunna förutsättas icke bliva tilllåtet för hustrun att få såsom sitt släktnamn antecknat ett släktnamn, som hon kunde hava erhållit i ett tidigare äktenskap. Någon särskild tid inom vilken hustrun skulle anmäla, att hon önskade bära sitt eget namn, syntes icke behöva föreskrivas.

Beträffande dessa två frågor yttrar sig *Qvarnström* på följande sätt. Det låte tänka sig och förekomme säkerligen att en kvinna, som varit gift, efter äktenskapsupplösning »skapat sig en ställning såsom t. ex. affärsidkerska eller konstnärinna» just med mannens släktnamn. Vid nytt giftermål vore hon då inte hjälpt med att hon finge bära sitt eget släktnamn, d. v. s. det hon burit som ogift. Skulle lagen ändras, så att även dylik olägenhet undanröjdes, bleve visserligen anteckningen i folkbokföringsurkunderna rätt komplicerad. Den måste då få formen t. ex. Karlgren, Ann-Marie Sofia, f. Johansson g. Bergkvist. — Från folkbokföringssynpunkt hade det givetvis varit bäst, om det kunnat stadgas, att hustrus anmälan om sin önskan att bruka sitt eget namn eller detta i förening med mannens skulle göras senast vid vigseln. Andra skäl kunde emellertid tala häremot. Dock syntes det rimligt, att det stadgades, att anmälan skulle göras hos pastor i kvinnans kyrkobokföringsort senast inom ett år efter vigseln.

Forkman påpekar vidare, att 5 kap. 15 § giftermålsbalken icke syntes gälla äktenskap, som ingåtts före den 1 januari 1921, varför hustrun i sådant äktenskap icke torde äga rätt enligt nuvarande bestämmelser att bära sitt eget och mannens namn i förening.

Yrkeskvinnornas samarbetsförbund, som säger sig representera cirka 60 000 förvärvsarbetande kvinnor, vill på det allvarligaste instämma i motionens syfte. Förbundet anför vidare:

Kvinnor behålla i större omfattning än tidigare sin yrkesverksamhet efter ingånget äktenskap. Den genom bland annat befolkningsutvecklingen upp-

komna situationen på arbetsmarknaden har medfört, att den allmänna arbetsmarknadspolitiken syftar till att de gifta kvinnornas arbetskraft i största möjliga utsträckning skall komma produktionen till godo. Även förskaffa sig kvinnor yrkesutbildning i större utsträckning än tidigare. Dessa omständigheter torde medföra att förhållandet, att kvinnor efter giftermål fortsätta sin yrkesutövning, kommer att bestå och ytterligare utvecklas.

För ett stort antal av de yrkesarbetande kvinnorna medför det betydande olägenheter att vid giftermål utbyta sitt eget släktnamn mot mannens. Till denna kategori har man att räkna alla de kvinnor, som före giftermålet skapat sig ett namn inom olika yrkesområden eller inom offentlig verksamhet, exempelvis: affärsidkare, advokater, läkare, tandläkare, försäljare, konstnärer, föreläsare, tjänstemän inom stats- och kommunalförvaltning såväl som inom privata företag. För de kvinnor, som idka affärs- eller annan förvärvsverksamhet, kan det — i den mån deras namn fått ett good-will-värde — innebära en direkt ekonomisk förlust att utbyta sitt eget inarbetade släktnamn mot mannens. Användandet av dubbelnamn kan medföra olägenheter och missförstånd.

Det är icke ovanligt att kvinnor, vilka gjort sig kända under sitt gamla släktnamn, trots lagens bestämmelser fortsätta att använda detta efter ingående av äktenskap. Hittills har detta kunnat ske utan inskridande från samhällets sida, då det icke finnes någon straffbestämmelse för den, som obehörigen använder annans släktnamn. Sedan lång tid tillbaka ha dock planer förefunnits att införa ny lagstiftning på namnrättens område. Skulle vi här i landet få en namnlag med straffansvar, kunna de gifta kvinnor, som använda sitt gamla släktnamn, bestraffas härför.

Att det av åtskilliga gifta kvinnor praktiserade bruket av eget släktnamn såsom ogift accepterats även av myndigheter, framgår bland annat därav, att det kvinnliga statsråd, som åsyftas i motionen, tidigare som gift under sitt gamla släktnamn blivit utnämnd först till professor och därefter till byråchef.

Det synes förbundet, att ovan nämnda förhållanden tyda på att nu gällande lagbestämmelser angående gift kvinnas släktnamn icke längre torde kunna betraktas som tidsenliga utan böra ersättas med bestämmelser, varigenom gift kvinna får rätt att behålla sitt släktnamn såsom ogift. Från förbundsmedlemmarnas sida har tid efter annan som ett angeläget önskemål framförts, att frågan om gift kvinnas släktnamn skulle bringas till sin lösning i enlighet med i motionen framlagt förslag.

Statistiska centralbyrån har även betraktat den förevarande frågan ur folkbokföringens synpunkt. I denna del har centralbyrån framhållit följande:

I folkbokföringen har makars namngemenskap ett stort praktiskt värde som ett lätthanterligt hjälpmedel jämte andra för utmärkande av den familjesamhörighet, som skall redovisas i kyrkoböcker, mantalslängder och taxeringslängder och därför även i de tryckande registren, med vilkas hjälp de nyssnämnda längderna framställas. Det är därför i överensstämmelse med ett verkligt behov, då de tre kyrkobokföringsinspektörerna i sina yttranden förutsätta, att mannens namn i kyrkoböckerna skall antecknas i anslutning till hustruns, även då hon förklarar sig vilja bära endast sitt eget släktnamn. Ett liknande förfaringssätt torde kunna bli nödvändigt i de tryckande registren. I dessa skall, om makarna sammanbo,

hustruns plåt ställas tillsammans med mannens, och detta sker enklast, om hustruns plåt utvisar mannens efternamn, eftersom mannens plåt under den gemensamma kyrkobokföringsfastigheten är inordnad efter alfabetisk namnföljd. Därutöver vinnes, att man, även om makarna bära olika namn, i de alfabetiska register, bestående av avtryckskort, som föras av länsbyråerna för folkbokföringen, de lokala skattemyndigheterna och pastorsämbetena, med utgångspunkt i hustruns avtryckskort kan uppsöka mannens; den motsatta vägen — att om man känner mannens namn men ej hustruns med ledning av dennes avtryckskort uppsöka hustrun i det alfabetiska registret — är däremot ej framkomlig, ty utrymmet å mannens plåt medger ej att hustruns namn där inpräglas.

Å hustruns plåt måste mannens namn inpräglas i de positioner — efter släktnamnet — som äro anslagna åt hustruns flicknamn i det fall hustrun bär mannens släktnamn. Å gift kvinnas plåt kommer sålunda att angivas två namn, av vilka i somliga fall det första och i andra fall det sista är mannens och sålunda det som skall utgöra grunden för plåtens inplacering i det tryckande registret. Detta är icke rationellt och torde kunna visa sig som en allvarlig olägenhet, om de fall, då hustru bibehåller sitt flicknamn, bli många.

I detta sammanhang må omnämnas, att den ursprungliga avsikten varit att å vardera makens plåt inpräglade den andras identitetsbeteckning, bestående av födelsetid och födelsennummer, en sifferserie på 7—9 siffror, varav 6 angivna födelsetiden och de övriga, vilka skiljas från de förra genom ett streck, utvisa födelsennumret. Denna tanke har tills vidare fullföljts endast så långt att födelsetiden utsatts. Därest jämväl födelsennumret tillpräglas — ett ganska kostsamt arbete — kommer här att föreligga en fullständigt identifierande beteckning, som anger makarnas familjesamhörighet. Men utan besvär och i en del fall omgång över länsbyråns nummerregister torde i allt fall ett angivande av mannens efternamn å hustruns plåt icke kunna undvaras.

Därest hustru medgives att senare än vid vigseln tillkännagiva önskan att bibehålla flicknamnet, uppkomma i folkbokföringen två fall av namnändring, det ena i samband med registreringen av vigseln, då mannens namn automatiskt antecknas för hustrun, och det andra på grund av tillkännagivandet. Namnändring medför en hel serie folkbokföringsåtgärder, i vanliga fall följande, nämligen anteckningar i kvinnans, mannens och eventuella barns personakter, anteckning i församlingsboken, underrättelse till länsbyrån, ändring av personplåten, tryckning av erforderliga nya avtryckskort, avsändande av sådana kort till pastor och lokal skattemyndighet för insättning i deras register, eventuellt upprättande av så kallat hänvisningskort i pastors register samt utbyte av kvinnans avtryckskort i länsbyråns adressregister och nummerregister mot de nytryckta.

Med det ovan anförda har centralbyrån velat framhålla, att det är ett intresse ur folkbokföringssynpunkt, att avvikelser från det normala att hustrun bär mannens släktnamn tillåtas endast i den begränsade utsträckning, som motsvaras av ett verkligt behov.

Kyrkobokföringsinspektörerna ha enligt centralbyråns sammanfattning i sina yttranden anlagt följande folkbokföringstekniska synpunkter på frågan.

De tre kyrkobokföringsinspektörerna synas vara ense om att en anmälan av hustru att hon vill bibehålla sitt flicknamn bör i församlingsboken föranleda en anteckning i samma form som den, vilken nu är stadgad för det fall att frånskild kvinna återtager sitt flicknamn, d. v. s. t. ex. Karlgren (g. Bergkvist) där Karlgren är flicknamnet och Bergkvist är mannens namn. I anslutning härtill ifrågasätter *Forkman* en ändring i bestämmelserna angående sistnämnda fall, så att då frånskild hustru återtager sitt flicknamn inom parentes skulle antecknas bokstaven s. (skild) och den frånskilda mannens namn, alltså t. ex. Karlgren (s. Bergkvist).

Wihlborg anför, att i samband med mantalslängden och i vissa sparsamt förekommande fall den därpå grundade röstlängden vissa olägenheter kunde uppkomma av att hustrun bure annat namn än mannen. En allmän regel bjöde nämligen, att man och hustru — om de sammanbodde — skulle registreras omedelbart efter varandra i dessa längder. I övrigt gällde emellertid, att personerna å varje fastighet skulle ordnas i alfabetisk följd efter deras släktnamn. När det vore fråga om en fastighet, där flera hundra personer vore bokförda, kunde det möta svårigheter att återfinna och med säkerhet identifiera hustrun, om ej mannens namn även vore känt.

Avslutningsvis tager *statistiska centralbyrån* upp frågan om utredning av den allmänna namnrätten. Centralbyrån erinrar om sitt ovan återgivna uttalande, att det består ett visst samband mellan den nu väckta frågan om lagändring och frågan om den allmänna namnrättens utformning genom lag. I egenskap av central namnmyndighet har centralbyrån erfarenhet av att en lag om släktnamn ur skilda synpunkter är synnerligen behövlig. Centralbyrån vill därför ansluta sig till den av kyrkobokföringsinspektören *Forkman* framförda tanken, att den genom motionen väckta frågan upptages i samband med en allmän utredning om namnrätten.

Utskottet.

De nuvarande reglerna i 5 kap. 15 § giftermålsbalken innebära, att kvinnan i och med vigseln skall antaga mannens släktnamn. Hon har dock möjlighet att efter anmälan till kyrkobokföringsmyndigheten som släktnamn få bära sitt eget och mannens namn i förening. Ända sedan denna bestämmelse tillkom i samband med nya giftermålsbalkens antagande 1920, ha tid efter annan framställts krav på att kvinna skulle äga behålla sitt eget namn även efter äktenskaps ingående.

Otvivelaktigt är det som regel av betydelse, att alla medlemmar av samma familj bära samma namn. Utskottet tänker därvid i främsta rummet på de rent praktiska olägenheter, som i olika hänseenden skulle uppstå, därest det bleve mera allmänt brukligt att familjemedlemmarna hade olika namn.

Under det senaste seklet kan emellertid iakttagas en fortgående utveckling i riktning mot en allt friare och självständigare ställning för kvinnan.

På de allra flesta områden av samhällslivet har hon numera uppnått full likställighet med mannen. Genom att kvinnorna i långt större utsträckning än tidigare framträda i det offentliga livet och där skapa sig en ställning, har den förevarande namnfrågan fått ökad aktualitet. För det stora flertalet kvinnor torde det visserligen vara en fördel att vid äktenskaps ingående få antaga mannens släktnamn, eventuellt i förening med det egna flicknamnet, men det kan icke bestridas, att det för vissa grupper av kvinnor finns ett reellt intresse av att efter giftermålet få behålla det egna namnet oförändrat. Utskottet tänker därvid i första hand på sådana yrkesgrupper som utövande konstnärer, självständiga företagare med egen firma samt inom föreningsvärlden, organisationsväsendet eller det offentliga livet verksamma kvinnor. Enligt utskottets mening kunna de obestridliga fördelar namngemenskapen inom familjen innebär icke få tillmätas så avgörande betydelse, att med hänsyn härtill dessa kvinnor skola tvingas att i strid med de egna intressena byta namn i samband med giftermålet. En ändring i lagstiftningen synes därför påkallad. Om möjlighet sålunda i vissa fall bör beredas kvinna att även efter giftermålet behålla sitt eget släktnamn, synes denna förmån emellertid icke böra begränsas till särskilda grupper utan i lika mån medgivas alla kvinnor.

Utskottet är på nu angivna skäl berett att förorda en utredning av förevarande fråga. En lagändring av det slag, som åsyftas i motionen, fordrar nämligen överväganden i olika hänseenden. Vid ett bifall till motionen måste, såsom statistiska centralbyrån erinrat om, även vissa andra namnrättsliga stadganden ändras, liksom även återverkningarna särskilt i folkbokföringshänseende och vad därmed sammanhänger måste närmare beaktas. Även de former, varunder kvinnan skall äga utnyttja den ifrågasatta valfriheten i namnhänseende, måste bliva föremål för utredning. Det kan sålunda knappast ifrågakomma, att hustrun under äktenskapet skall äga byta namn efter gottfinnande. Såvitt möjligt torde ett avgörande böra träffas före äktenskapets ingående och anmälan om vilket namn kvinnan önskar bära göras i samband med vigseln.

Med hänsyn till vad statistiska centralbyrån anfört om förevarande frågas samband med den allmänna namnrätten kan ifrågasättas, om icke den av utskottet förordade utredningen bör verkställas i samband med den allmänna utredning om namnrättens utformning, som i sinom tid måste företagas. Vissa skäl tala otvivelaktigt för en sådan ordning. Utskottet anser sig emellertid icke kunna föreslå en så vittgående utredning i anledning av förevarande motion och får därför förorda, att den av motionärerna väckta frågan upptages till särskild behandling.

Med stöd av det anförda får utskottet hemställa,

att riksdagen i anledning av förevarande motion måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning angående

möjlighet för gift kvinna att bära sitt eget namn som släktnamn samt om framläggande av de förslag, vartill utredningen kan föranleda.

Stockholm den 29 mars 1949.

På första lagutskottets vägnar:

VERNER HEDLUND.

Vid detta ärendes behandling ha närvarit

från första kammaren: herrar Branting, Olofsson*, fruar Sjöström-Bengtsson, Lindström, herrar Ivar Nilzon, Georg Pettersson, Göransson och fröken Andersson;

från andra kammaren: herrar Hedlund i Östersund, Johnsson i Stockholm, Andersson i Mölndal, Pettersson i Ersbacken, Fagerholm*, fruar Johansson i Skövde*, Gärde Widemar och herr Netzen*.

---

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservation

av herrar *Hedlund* i Östersund, *Olofsson*, *Ivar Nilzon* och *Pettersson* i Ersbacken, vilka ansett utskottets utlåtande böra ha följande lydelse:

De nuvarande reglerna i 5 kap. 15 § giftermålsbalken innebära, att kvinna i och med vigseln skall antaga mannens släktnamn. Hon har dock möjlighet att efter anmälan till kyrkobokföringsmyndigheten som släktnamn få bära sitt eget och mannens namn i förening. Ända sedan denna bestämmelse tillkom i samband med nya giftermålsbalkens antagande 1920, ha tid efter annan framställts krav på att kvinna skulle äga behålla sitt eget namn även efter äktenskaps ingående.

Otvivelaktigt är det av betydelse, att alla medlemmar av samma familj bära samma namn. Utskottet tänker därvid i främsta rummet på de rent praktiska olägenheter, som i olika hänseenden skulle uppstå, därest det bleve mera allmänt brukligt att familjemedlemmarna hade olika namn. Främst ur denna synpunkt måste den namngemenskap, som för närvarande råder mellan båda makarna och deras gemensamma barn, anses vara en fördel. Den ståndpunkt, som fastslogs genom 1920 års lagstiftning, bör därför icke uppgivas, med mindre starka skäl tala för en förändring.

Till stöd för motionens krav om en lagändring har anförts det intresse vissa kvinnor, som skapat sig namn såsom konstnärinnor, fria företagare eller eljest inom det offentliga livet, äga att även efter äktenskapet få behålla sitt eget släktnamn. Utskottet är medvetet om att det i något fall skulle kunna inträffa, att en namnförändring i samband med giftermål skulle för hustrun medföra verkliga olägenheter. Lagstiftningen har emellertid beaktat denna situation genom att öppna möjlighet för hustrun att behålla det egna namnet i förening med mannens. Härigenom torde kvinnans intressen i allt väsentligt ha tillgodosetts. Något hinder för den gifta kvinnan att i dylika fall i dagligt tal bruka allenast det första sammansättningsledet i släktnamnet, d. v. s. sitt eget namn, föreligger icke, såsom utskottet påpekade redan vid 1920 års riksdag. Att ett sådant förfarande i en framtida namnlagstiftning skulle straffbeläggas synes helt uteslutet. Bortsett från vissa av firmalagstiftningen betingade särfall, vilka kunna antagas vara ganska sällsynta, är den enda mera påtagliga olägenhet, som enligt gällande rätt kan uppstå för kvinnan, att hon i vissa officiella sammanhang är nödsakad att bruka dubbelnamnet.

Utskottet kan icke finna att de angivna nackdelarna för det relativt ringa antal kvinnor, varom här är fråga, väga så tungt, att de obestridliga praktiska fördelar, den nu rådande namngemenskapen medför i den allmänna samfärdseln, för den skull böra offras. För övrigt kan påpekas, att den av motionärerna begärda lagändringen icke skulle beakta det allt vanligare fallet, att en gift kvinna blivit bekant under mannens namn men sedermera ingår nytt äktenskap. Hon skulle enligt motionens tanke då kunna antaga antingen sitt flicknamn eller sin nye mans namn, däremot icke sin förre mans namn, under vilket hon gjort sig känd.

På nu anförda skäl får utskottet hemställa,

att förevarande motion icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.